pojem »délky« výrobního období ve smyslu nikoliv absolutním, nýbrž relativním a obmezuje vydatnosť na fysickou a nikoliv hospodářskou (hodnotnou), ačkoliv ve svých příkrých kritikách úrokových theorií produkčních hlavní váhu vždy klade právě na moment produktivnosti hodnotné. Příliš ostrý a nikoliv snad zcela místný zdá se býti autorův výpad proti sociálněpolitickým směrům vůbec. Hospodářskopolitické tendence vnášeti do theorie jest dojista nepřípustno, ale i tu platí jistě také o rakouské škole »peccatur intra et extra«.

Ostatně obranou Böhm-Bawerkovou spor o ažiovou theorii úrokovou dojista není ještě ukončen, problem jest příliš složitý a co hlavní, spor oň jest vlastně jen bitkou vedlejší. Hlavní boj vede a dlouho ještě povede se přece jen o základní otázku hodnotnou, určitěji řečeno o theorii hodnotnou hraničného užitku a výsledek tohoto boje sám sebou rozhodne pak i o správnosti či nesprávnosti ažiové theorie úrokové.

Literatura.

Oddíl všeobecný.

Sociologie: 1. *Adolfo Posada*, Literatura y problemas de la sociologia. Madrid, F. Fé, 1902. Str. 305. (Biblioteca moderna de ciencias sociales. publ. A. Calderón y S. V. Camp. Vol. III.).

2. *Émile Durkheim*, Les règles de la méthode sociologique 2. édit. Paris. Alcan, 1901. Str. XXIV + 186.

3. *Charles Seignobos*, La méthode historique appliquée aux sciences sociales. Paris, Alcan, 1901. Str. 322.

4. *Mr. S. R. Steinmetz*, Wat is sociologie? Leiden, Doesburgh, 1900. Str. 52.

5. *Studii sociologici* raccolti in occasione del I. congresso sociologico italiano di Genova. Pubbl. p. c. d. prof. *Franc. Cosentini*. Palermo, Reber, 1900. 2 seš., str. 192.

Ad. 1. Větší část spisu *Posadova* zabírá přehled sociologické literatury počínajíc A. Comte-em až do r. 1900 výběrem najmě těch sociologických prací, kteréž přispěly původními myšlénkami k pokroku vědy. Přehled ten, jakž spisovatel sám připomíná, sdělán jest více ad informationem, než jakožto soustavné a kritické hlubší zpracování hlavních názorů sociologických naší doby (kteréž P. k vydání připravuje) na základě jednak spisů původních, jednak zejména ročnice Durkheimovy (L' année sociologique) a sborníku mezinárodního institutu sociologického (Annales de l' Institut intern. de sociologie).

V rostoucí složitosti problémů naproti někdejším jednostranným theoriím evolucionismu a biologismu shledává P. známku pokroku v sociologii a příčiny tohoto pokroku hlavně v převaze hlediska psychologického, ve

větším množství sociologických dat, v obrození filosofického ducha a v jisté snaze po synthesi a konstrukci v sociologii samé.

Sociologická literatura poslední doby jeví dva veliké proudy. K prvnímu řadí P. theorie, které přikazují sociologii studium společnosti neb společností jakožto celků, jednotlivých bytostí (veškeré t. zv. organické theorie: Spencer, Novikov, Lilienfeld, Worms, Fouillée, Espinas, Giner, a sociogeografické názory: Ratzel, Izoulet). K druhému směru náležejí pak učení přihlížející více k psychologické stránce jevů sociálních a vykládající je jakožto zvláštní samostatnou skupinu jevů (Roberty, Tarde, Giddings, Durkheim). Mezi oběma směry těmito pohybuje se celá řada sociologických theorií, při nichž buď biologický neb psychologický princip převládá (Ward, Mackenzie, Small, Vincent, Simmel, Barth, Bouglé, Asturaro a j.).

Zvlášť zajímá nás v Přehledu P.-ově stať pojednávající o sociologii ve Španělsku, kdež nehledíc k starším méně významným pracím, zejména národohospodářské, sociální a právněfilosofické otázky za silného vlivu jednak katolické, jednak Krauseovy-Ahrensovy filosofie v druhé polovici minulého století podnítily pozoruhodný vědecký ruch, sesílený v nejnovější době směrem positivisticko-sociologickým. Po způsobu vyšších svobodných učelišť pro vědy sociální v Belgii, ve Francii, v Anglii a Italii, zavedeno bylo též ve Španělsku studium věd těchto na »Institución libre de Enseñanza« v Madridě (zal. 1876). Na »Escuela de Estudios superiores« při Ateneu v Madridě jakož i na některých universitách konají se rovněž pravidelné přednášky sociologické. R. 1901 pak založena v Madridě a v Barceloně zvláštní »Sociedad y el Instituto de Sociologia.« K předním soudobým pěstitelům sociologie ve Španělsku vedle spisovatele (professora na universitě v Oviedo) náležejí: Franc. Giner de los Rios (prof. university v Madridě) Gumersindo de Azcárate (prof. tamtéž), Sales y Ferré (prof. university v Seville), Santamaría de Paredes, Urbano, González Serrano, Doña Concepcion Arenal, Joaquín Costa, Pérez Pujol (prof. university ve Valencii), Adolfo A. Buylla (prof. university v Oviedo), Pedro G. Dorado (prof. university v Salamance).

Druhá část spisu obsahuje několik monografických článků: Sociología y anarquismo (úvaha uveřejněná v Annales de l' Institut intern. de Sociologie); La psicología de los parlamentos (o otázce reformy parlamentů ke spisu Sighele-ově, Contro il parlamentarismo, 1898); úryvek větší připravované práce v místních svazcích sociálních (rodina, rod, obec) (Aspecto sociológico de la vida local); La idea de justicia en el reino animal (o idei spravedlnosti v živočišstvu); La idea sociologica del estado (sociologická idea státu). —

Ad 2. Studie *Durkheimova* o methodě sociologické, jejíž 2. vydání (1. vyd. z r. 1895), svědčí o jejím vědeckém významu, objasňuje dobře zvláštní stanovisko spisovatele, jenž zaujímá vydáváním sociologického sborníku »L' Année sociologique«, jakož i vlastními odbornými spisy[1]) čestné

[1]) Srv. zprávy o L' Année sociologique« ve Sborníku r. I. str. 179, r. II. str. 142, 502. Ze spisů D.-ových uvádíme: De la division du travail social. 2. éd. Paris, Alcan, 1901; Le suicide. Tamtéž, 1897.

místo v soudobé literatuře sociologické. Předmětem sociologie jsou D.-ovi jevy sociální jakožto jevy sui generis, různé od individuálních jevů psychologických i biologických. Odlišným znakem jevů sociálních (kollektivních) jest zevní nutkavá působivost (contrainte, action coërcitive) na jednotlivce, jevící se buď ve formě určité sankce, neb vůbec v odporu proti vzepření se individua, a odtud pochodící všeobecnost v mezích dané společnosti, či neodvislost od jevů individuálních (chap. I.). Takto definované jevy sociální třeba pozorovati, popsati, tříditi a srovnávati objektivně jako jiné zevní předměty (věci, choses), nikoliv po způsobu většiny sociologů (Comte, Spencer, Mill a j.) jakožto pojmy (idey), neb jakožto subjektivní hodnoty. Důsledkem toho jsou další pravidla: vymýtiti soustavně veškery pojmy a priori (prénotions); seskupiti jevy dle jich zevních společných znaků, kteréž mají býti, pokud možno, objektivní (t. j. v osamocení od jich projevů individuálních a subjektivních (chap. II.).

Pro theoretické i pro praktické účely vědy v životě důležito jest třídění jevů sociálních v normální a pathologické (chap. III.). Užívaje téže methody objektivní, pokládá D. ty jevy sociální za normální pro určitý sociální typ (druh společnosti) a pro určitou fasi jeho vývoje, utváří-li se v průměrném množství společností téhož druhu, v sobě navzájem odpovídajících fasích jich vývoje Ověřiti lze výsledky této methody vystižením všeobecnosti jevů takových (normálních), čili přiměřenosti jich všeobecným podmínkám kollektívního života toho kterého typu sociálního a ověření toto bude nutné, jde-li o jevy v společnostech dosud zcela nevyvinutých. Ze stanoviska tohoto řadí D. příkladmo zločin mezi jevy normální, ježto společnost jej postrádající jest nemožna.

Co jest však »sociální typ«? Sluší shrnovati veškeré lidstvo v jednu jedinou společnost lidskou (Comte) či ze stanoviska historie různiti tolik individualit zvláštních, kolik společností v dějinách lidstva se utvořilo? D. míní (chap. IV.), že mezi pojem lidstva a zvláštní individuální společnosti třeba vsunovati pojem druhu (espèce) společnosti a podniknouti roztřídění společností dle stupně jich složení: vyjíti od společnosti nejjednodušší, přímo z individuí složené (horda, clan) a postupovati k dalším složitějším kombinacím druhů předchozích. Uvnitř druhů takto stanovených lze pak různiti odrudy (variétés) dle způsobu a stupně splynutí složek (segments, composants) původních. Třídění takové líší se podstatně od pokusů klassifikace dle historických fasí těch kterých společností (Steinmetz, Vierkandt, Sutherland).

Po provedení této části sociální morfologie lze pak přikročiti k výkladu sociálních jevů, a sice jednak po stránce jich příčin, jednak co do jich funkcí (úkonů, účelů). Příčiny a funkce jevů sociálních jsou dva různé problémy, jež sluší řešiti o sobě a v tomto pořadu po sobě (chap. V.). Na pojmu účelnosti (finalismu) založená sociologie musí podstatně opírati se o individuální psychologické zákony, ježto sociální účely na konec jsou účely individuální (Comte, Spencer). Naproti tomu má D. za to, že sociální jevy dle zvláštního znaku svého (nutkavosti) vnucují se individuu vždy jakožto něco zevního, z individuální psychické přirozenosti nevysvětlitelného a že sluší spíše hledati

výklad sociálního života ve společnosti (v associaci) samé, či pouze v jevech sociálních. To platí nejen o výkladu příčin sociálních jevů, nýbrž i o výkladu funkcí jich, kteréž vždy třeba sledovati v poměru oněch jevů k nějakému účelu sociálnímu. Sociologie není tudíž přívěskem neb částí jiných věd, zvláště ne psychologie neb biologie, nýbrž vědou samostatnou, k níž výklady psychologické a biologické jsou toliko nutnou průpravou.

Hlavní činitel vzniku a vývoje sociálních jevů jest vnitřní sociální prostředí společnosti zvláště po stránce rozsahu jejího (počet sociálních jednotek) a po stránce stupně koncentrace (dynamické hustoty) pospolitosti, či splynutí sociálních složek. Toto vnitřní prostředí sociální jest základem pro určení příčinných poměrů v sociologii a neméně dlužno v poměru k němu hledati hodnotu (užitečnost) čili funkci jednotlivých daných jevů sociálních.

Dle theorie D.-ovy není tudíž společnost ani umělým útvarem sebeklamoucích individuí (srv. theorie o smlouvě společenské, Rousseau, Hobbes a j.), aniž útvarem prvotných přirozených instinktů lidských (Grotius, Spencer a j.), nýbrž dílem přirozené fysické, intellektuální a mravní nadvlády (contrainte) společnosti naproti jednotlivcům.

Na konec (chap. VI.) rozebírá D. rozsah a způsoby užití a průvodní sílu methody srovnávací (zkusné), jakožto (při nemožnosti pokusu) jediné methody k ověření příčinnosti jevů sociálních. Odmítaje názor Millův o mnohosti příčin jednoho a téhož jevu míní, že velmi složité jevy sociální nelze vysvětliti jinak než sledováním jich vývoje u všech druhů společnosti, jakož i že dlužno srovnávati společnosti vždy v téže periodě jich vývoje.

Celkem snaží se D. vymaniti sociologii z velikých otázek filosofických soustav a vésti ji pomocí principu příčinnosti ve všech vědách zobecnělého, k podrobnému samostatnému a objektivnímu probádání jevů sociálních. Neméně však požaduje pro ni neodvislost naproti praktickým učením (individualismu, socialismu a t. p.), kteráž nevykládají, nýbrž reformují. K objektivnímu vědeckému (nikoliv strannickému) řešení praktických otázek dochází sociologie teprv na konci svých bádání theoretických. V těchto směrech leží budoucí pokrok sociologie, kteráž jakožto věda mladá obrací se dosud namnoze k zkušenostem a vzorům věd vyspělejších, kteráž však neměla by pro budoucnost naděje v samostatnou existenci, kdyby předmětem jejím byly jevy, jimiž zabývají se ex professo již jiné vědy. —

Ad 3. Poměr dějezpytu k sociologii a k vědám t. zv. sociálním vůbec zaměstnává v poslední době vynikající pěstitele vědy v obou táborech (Barth, Simmel, Bernheim a j.). Pojímáme-li z jedné strany moderní dějezpyt jakožto studium vývoje (nikoliv toliko chronologický popis) všech minulých a též namnoze současných jevů lidských, studium člověka ve společnosti žijícího a společností těchto samých a pokládá-li sociologie i každá zvláštní věda sociální za svůj úkol vypracovati vedle theorie těch kterých jevů soubytných (sociálního řádu) též theorii jich vývoje historického, jest tím dáno široké pole k pomezním sporům vědeckým. *Seignobosův* spis — z valné části rozšířené zpracování dřívější studie téhož spisovatele a prof. Langloise, Introduction aux études historiques (1897) — zabývá se rovněž touto otázkou

a vystihujeme-li dobře jeho základní názor, byl by dějezpyt (l' histoire) spíše methodou pro studium všech minulých věcí lidských, než samostatnou vědou, jelikož není tu zvláštní určité kategorie jevů, jako u věd jiných (chemie, biologie a t. p.). S. pojednávaje o užití této methody ve vědách sociálních dospívá však na konec ke konstrukci všeobecné historie lidstva jakožto vědy objímající statické i dynamické studium společností lidských (l'histoire totale des sociétés, l' histoire générale de l' humanité), čili jinými slovy veškeré vědy t. zv. sociální.

Prvá část spisu (kap I.—X.) vykládá historickou methodu. Historické jevy, ať jsou druhu jakéhokoliv, nelze přímo pozorovati; můžeme je postřehnouti toliko nepřímo pomocí památek (documents) rozumováním (psychologickým výkladem). To platí nejen o poznání jistého vývoje, nýbrž i o studiu konkretních rozsáhlých skupin jevů vůbec. Historická methoda obsahuje dvojí postup: jednak kritické studium památek (jich povahy, významu, původu, ocenění po stránce výkladu, pravdivosti a přesnosti) k určení jevů minulých, jichž stopy v památkách oněch se zachovaly, jednak methodické třídění a seskupení těchto jevů k stanovení jich vzájemných poměrů (logická konstrukce) koexistenčních a sukcessivných.

Druhá část spisu věnována jest užití historické methody ve vědách sociálních. Obor těchto věd pojímá S. ovšem v zcela zvláštním, namnoze v německé literatuře novější hájeném omezení, čítaje sem toliko vědy jevů sociálních, které v novější době vznikly, nemajíce jiného ustáleného jména a vylučuje odtud všecky dřívější vědy ustavené se zvláštními jmény (právovědu, ethiku, esthetiku, dějiny náboženství). Sociální vědy v tomto smyslu jsou hlavně jen ty, jež zabývají se hmotnými interessy lidskými: demografie (statistika), věda národohospodářská a dějiny národohospodářských učení. Místy zdá se sice (srv. kap. IX.—XI.), jakoby S. potřebu a užití historické methody v shora uvedeném smyslu rozšiřoval též na veškeré ostatní v životě společenském vzájemně souvislé sociální činnosti lidské: (I.) hmotné podmínky (anthropologie, demografie, fysikální a hospodářská geografie); (II.) intellektuální zvyky (jazyk, umění krásná a technická, vědy, filosofie a mravouka, hospodářské nauky, náboženství); (III.) hmotné zvyky (život soukromý, hospodářství); (IV.) sociální instituce (rodina, organisace vlastnictví a dědické posloupnosti, výchova, sociální třídy); (V.) veřejné instituce (politické, církevní a mezinárodní). Další výklady (kap. XII. a násl.) vztahují se však opět toliko k demografii a národohospodářské vědě, jakožto vědám sociálním ve vlastním smyslu.

S. má za to, že methoda sociálních věd nemůže býti objektivní, ježto sociální jevy nelze namnoze přímo pozorovati. Rovněž odmítá analogie biologické. Jevy sociální záležejí z představ (subjektivních stavů, ideí), jež lze vystihnouti toliko psychologickou interpretací, subjektivní vědeckou konstrukcí, studiem památek, methodou historickou. Užití této methody prospělo by po mínění S.-ově uvedeným vědám sociálním (ekonomickým), kteréž dosud jsou zvláště po stránce historické (vývojové) pozadu, namnoze ve stadiu monografickém.

Věnovav zvláštní exkurs (kap. XVIII. a XIX.) t. zv. ekonomickému výkladu dějin (Marxismu), by ukázal jeho jednostrannost ze stanoviska vzá-

jemné souvislosti a odvislosti jevů ekonomických a ostatních jevů sociálních a vytknuv blíže vliv jevů individuálních a kollektivních na život společenský (kap. XX. a XXI.), podřaďuje S. závěrkem sociální dějezpyt (histoire sociale, t. j. sociální vědy v jeho omezeném významu) podobně jako dějiny práva, zvyku, mravnosti, jakožto části celku všeobecnému dějezpytu společností lidských.

Jakkoliv cenné a zajímavé jsou výklady spisovatele, vynikajícího známými pracemi historickými (srv. Histoire politique de l' Europe contemporaine, 2. ed. Paris, Colin, 1899 a j.), pokud jde o methodu historickou, též pro každého, kdo zabývá se sociologií neb některou zvláštní vědou sociální po stránce vývoje jevů sociálních, tak stěží dojde za nynějšího stavu věd těchto obecného souhlasu neodůvodněné zúžení oboru věd sociálních, ano jich úplné vsunutí do všeobecného dějezpytu a neobyčejné rozšíření tohoto na veškeré obory sociologického studia vědeckého, kteréž tou dobou pořád více a více spěje spíše k samostatnosti, než — jak S. soudí — k nenáhlému zániku. O otázkách jiných, jež namanují se při četbě spisu S.-ova, je-li statistika vědou či spíše methodou, stačí-li sama subjektivní methoda historická sociologickému bádání, není-li v sociologii místa pro methodu objektivní (srov. Durkheim) a t. p. nebudeme se tuto šířiti.

Ad 4. V zahajovací přednášce o sociologii na holandské universitě Leidenské připomíná *Steinmetz* předem, že v oboru studií sociálních, jako v jiných oborech vědných, vědy praktické (normativní) zakládají se na příslušných vědách theoretických (výkladných), a dovozuje, že ani dosavadní právověda národohospodářská, aniž filosofie, aniž dějezpyt nejsou s to samy o sobě podati úplný výklad všech jevů sociálních. Jevy sociální, kteréž těmito vědami nelze vyložiti (jevy mimohospodářské a mimoprávní), připadají jedné neb více sociálním vědám novým, najmě sociologii (»De Sociologie is dus het nog niet gedistribueerde, nog ongedifferentieerde deel der theoretische Social Wetenschap.« str. 22.), ač ovšem i zde již některé větve sociologického bádání ustavují se jakožto samostatné vědy sociální: na př. ethnologie, věda o náboženstvích.

K oboru sociologie náleží tudíž zejména studium všech problémů, jež poskytují prvky, formy, vývoj, normální i pathologický život společností lidských; jevy jazykové, vědecké a umělecké přikazuje St. jinému oboru t. zv. ideologickému. Jakožto theoretická věda předpokládá sociologie řadu věd popisných: dějepis politický, sociální, právní a kulturní statistiku, ethnografii, folkloristiku, popis společností soudobých. Od theoretické sociologie liší se též praktické normativní vědy sociální: právnictví, mravověda, paedagogika a zákonodárství.

Celkem rozpadá se tudíž dle názoru St.-ova theoretická věda sociální ve vědu hospodářskou a sociologii. Základem tohoto třídění jest různost egoistických a altruistických pohnutek v jednání lidském. Z tohoto stanoviska přehlíží pak St. běžné hlavní výměry sociologie (z nichž jedna skupina přikazuje sociologii zvláštní úkoly, jiná úkoly filosofie věd sociálních a třetí konečně veškeré úkoly sociálního vědění) a končí poukázáním k prospěchům, jež ona po stránce methodologické, po stránce soustavné součinnosti vědecké

i praktické sociologie dosavadním vědám sociálního rázu (právní filosofii, politice, vědě národohospodářské a ethice) poskytla a nadále poskytovati jest s to, dobývajíc si takto zaslouženého místa na universitách.

Ad 5. V říjnu r. 1899 shromáždil se v Janově první vlašský sociologický kongress, jemuž obcovali též někteří cizí sociologové, kdežto celá skupina sociologů italských (Morselli, Ferri, Virgilii, Groppali a j.) se prací jeho stranila. Konané přednášky i zaslané zprávy sebral a vydal prof. *Cosentini* pod shora uvedeným názvem. Jsou to více méně obšírné monografické statě, namnoze však též jen stručné náčrtky jednotlivých otázek bez podrobnějšího řešení, obsahu velmi rozmanitého. Všeobecnými úvahami zabývají se: *Y. Guyot*, Il criterio del progresso (o měřítku pokroku), *M. Kovalewsky*, La storia naturale delle società e il metodo comparativo (užití srovnávací methody v sociologii), *E. Durkheim*, Ciò che dovrebbe essere la sociologa generale (o předmětu všeobecné sociologie), *F. Puglia*, L'evoluzione regressiva (o regressivním vývoji), *N. Bernès*, Il principio individualista e il principio sociale nelle teorie sociologiche (o principu individualismu a socialismu v sociologii). Menšími zprávami o otázkách různých theoretických i praktických přispěli m. j.: *G. Vadalà-Papale*, o poměru sociologie k filosofii práva; *V. Miceli*, o právním obyčeji ze stanoviska sociologického; *A. Posada*, o sociologické idei státu; *P. Barth*, o mravním pokroku lidstva; *R. Bianchi*, o ethnických činitelích vzdělanosti; *G. Rossari*, o náboženství jakožto činiteli sociálním; *G. Mazzarella*, o matriarchátu; *E. Denis* a *A. Bertrand*, o školském vyučování vědám sociálním; *R. La Grasserie*, o otázkách osadnických; *F. Cosentini*, o geniu a zločinnosti a j. v.

Dr. Jos. Trakal.

Všeobecná právověda:

1. Dr. *J. Kohler*, Einführung in die Rechtswissenschaft. Leipzig, Deichert, 1902. Str. 208

2. *Edmond Picard*, Le droit pur. Permanences juridiques abstraites. Bruxelles, Larcier 1899. Str. XVI. + 546. K tomu s týmž titulem: Syllabus du cours. 4. éd.. tamtéž, 1900, str 127.

Ad 1. Zvučné jméno autora v různých oborech theoretické i dogmatické právovědy dodává a priori jisté zajímavosti spisu, jehož účel dle proslovu jest: předběžný rozhled a filosofický přehled právního vědění pro začátečníky i pro vzdělané obecenstvo. Po velmi stručné úvodní části (4 str.), v níž vytčeny jsou povaha práva jakožto nuceného řádu (Zwangsordnung) lidských poměrů životních, sociální přirozenosti člověka sociálním způsobem deného, pak různosť práva od mravu a rozdělení jeho v právo soukromé a veřejné, vstupuje *Kohler* přímo in medias res a pojednává ve dvou oddílech předem o právu soukromém, pak o právu veřejném. V oddílu práva soukromého probrány jsou ve zvláštní čelné stati nauky všeobecné (objektivní, subjektivní, obyčejové, zákonné právní poměry a jich prvky, právní jednání a skutečnosti atd.) načež následují přehledy: (*B*) práva osob (práva k vlastní osobnosti »Persönlichkeitsrechte«), práva osobní rodinná, (*C*) právo majetkové (Güterrecht: vlastnictví, držba, servituty, práva lenní, fideikomissy,

zástavní právo), (*D*) právo závazků (obligační), (*E*) právo obchodní (incl. námořního a směnečného práva), (*F*) rodinné právo majetkové a právo dědické. Oddíl věnovaný veřejném právu rozpadá se opět ve stať všeobecnou (Allgemeines, Verwaltungs- und Kirchenwesen) o státu, církvi, ústavě a správě a další přehledy civilního řádu soudního, trestního práva a trestního processu pod společným záhlavím »Rechtspflege« a na konec práva mezinárodního (veřejného, soukromého, trestního a processuálního).

Kniha má býti jakousi encyklopedií práva; liší se však — a to snad na svůj prospěch — od běžných menších prací toho druhu tím, že psána jest jakožto úvod do vědy právní a nikoliv jako konečný souhrnný přehled výsledků, předpokládající již konaná podrobnější studia odborná. Tím vysvětluje se namnoze i forma i obsah spisu v němž vedle popisu hlavních institucí právních, stále přihlíží se k jich bližším i vzdálenějším účelům v praktickém životě společenském. Tu a tam vsunuty jsou stručné historické poznámky, ač v menším rozsahu než bychom od spisovatele vynikajícího v oboru srovnávací vědy právní a všeobecných dějin práva očekávali. Rovněž k zásadním různostem duchu práva římského a germánského jest zásadně poukázáno. Nepoměrně slabě vypadl přehled státního (ústavního a správního) a církevního práva (str. 105—122) a úplně postrádáme dat literárních, jež aspoň ve výběru v »úvodu ve vědu právní« dojista byly na místě.

Ad 2. Encyklopedie (a methodologie) práva, jakouž *Picard* pod shora uvedeným názvem podává, na rozdíl od četných známých encyklopedických prací, sdělaných namnoze k praktickým účelům souhrnného popisného přehledu všech oborů práva či úvodu do studií právnických a státovědeckých, obsahovati má celek abstraktních a stálých všeobecností či všeobecnou theorii základních principů práva, »čisté neb abstraktní právo« ze stanoviska positivistické sociologie, k níž spisovatel se hlásí. Vedle této t. zv. velké encyklopedie tvoří příslušná všeobecná theorie jednotlivých právních řádů národních (státních), jakož i jednotlivých částí práva zvláštní t. zv. malé encyklopedie (na př. práva francouzského, belgického; soukromého, trestního a t. p.). Filosofie právní omezena jest pak toliko na theorii t. zv. přirozeného práva.

Určitěji vysvitne názor P—ův z přehledu obsahu spisu: (1.) Pojmový znak (charakteristika) práva (nehledíc k jeho příčinám aniž k účelům); (2.) právní jev v praktickém životě, v zákonodárství, ve stavu obyčejovém, ve vědě, v řádu světovém (ve stavu transcendentálním); (3.) rozbor (anatomie) jednotlivého práva v prvky: subjekt, objekt, jich vzájemný poměr (obsah a rozsah práva), vynutitelnost (contrainte); (4.) třídění práva dle těchto prvků (rozdělení), jakož i dle jiných odlišných znaků: času, místa, pramenů, účelů (seskupení, groupements). Po těchto výkladech statiky právní zabývají se následující stati spisu životem práva v pohybu (dynamikou) a to, jednak (5.) práv jednotlivých: (zevní vytváření práva zákonodárstvím, obyčejem, vědou, výkladem a vnitřní vznik, trvání, zánik a processní výkon práv subjektivních, jednak (6.) práva v jeho organickém celku (v obj. smyslu, la juricité): bojem za právo a jeho formami (sociálními úkony práva). K dyna-

mice práva náleží dále (7.) theorie vývoje a pokroku práva a jich hlavních činitelů: plemena, prostředí, cizího vniku, nápodoby, velkých právníků, atavismu, progressismu, právní techniky, hustoty obyvatelstva, solidarity, sociálních sil.

Otázka základního principu (idey, důvodu, prvotné causa efficiens) všeho práva (t. zv. aetiologie právní) a různá řešení její ve filosofii a právovědě (směry: theologický, autokratický, theorie společenské smlouvy, práva přirozeného, rozumového, historická škola, positivistická sociologie) tvoří obsah zvláštní části (8.) spisu, podobně jako problém účelu práva (teleologie právní) kterýž P. shledává v mocenském provedení a zajištění sociální spravedlnosti formulované zásadami: každému dle jeho schopností, každému dle jeho potřeb, snahou každého individua, společnou snahou celku (9.).

Závěrečná stať (10.) pojednává o methodě právnické vůbec, o užití positivní methody v právu, o přílišné převaze praktické právovědy a římského práva na fakultách právnických. Doplněk o dějinách encyklopedie práva na konci spisu odpovídá úvodu o všeobecné povaze této vědy.

P. pojímá právo sociologicky, t. j. jakožto jev sociální (vedle jevů náboženských, mravních, hospodářských, uměleckých, vědeckých, jazykových), záležející v poměrech sociálních (nikoli v normách), zevní sociální organisovanou mocí chráněných či vynutitelných. Odlišným znakem práva jest sociální ochrana — donucení (protection — contrainte sociale, la force sociale organisée). S tímto rozborem právního jevu (poměru) a výměrem práva, různícím odlišné znaky práva od jeho prvotných příčin kosmických a účelů (spravedlnost), lze se dojista srovnati; postrádáme však ve výkladu právního jevu další obšírnější a podrobnější rozbor složitého jevu »sociální ochrany, vynutitelnosti«, v němž P. shledává odlišný znak právních poměrů a contrario poměrů mravních a hospodářských na vůli každému ponechaných. Sociální ochranu — vynutitelnost lze postřehnouti nepochybně též u jevu mravního, náboženského, obyčejového a j., i sluší vyložiti dále zvláštní povahu této ochrany — vynutitelnosti v právu rozborem příslušných sociálních poměrů ochranných a donucovacích.

Pro nedostatek místa přestati nám jest na tomto stručném naznačení, bohatého obsahu spisu, v němž vliv názorů Iheringových a novější literatury sociologické jest patrný a jenž celkem jeví se býti spíše všeobecnou právní sociologií, či sociologickou theorií neb filosofií práva než encyklopedií ve smyslu nám dosud běžném. Nehledíme-li k četným neologismům a analogiím v nichž P. si libuje, nalezáme v něm soustavný a jasný přehled všech základních vědeckých problémů práva z nového stanoviska, zasluhující pozornosti každého, kdož se o věc zajímá. Dosti podrobnou kostru obsahu spisu podává k němu zvlášť vydaný syllabus pro právnickou fakultu nové svobodné university Brusselské.[1])

Dr. Jos. Trakal.

---

[1]) Z podobného stanoviska sdělán jest Picardovi připsaný přehled (summář) čtení *L. Hennebicq-a*, Philosophie du droit et droit naturel (Bruxelles, Larcier, 1898) na téže fakultě.

Věda státní. 1. *Maurice Deslandres*, La crise de la science politique et le problème de la méthode. Paris, Chevalier-Marescq. 1902. Str. VII. + 264. — 2. *Georg v. Mayr*, Begriff und Gliederung der Staatswissenschaften. Festgabe f. A. Schäffle. Tübingen. Laupp, 1901. Str. 66.

Ad 1. Methodologické úvahy *Deslandres*-ovy opatřené předmluvou z péra *F. Larnaude*-a, vyšly původně v »Revue du droit public et de la science politique« r. 1900—1901. Soudě dle nynější neplodnosti vědy politické najmě ve Francii, že věda ta octla se v krisi, ohlíží se D. po příčinách toho a spatřuje je jednak v nepříznivém duševním stavu doby (skepticismu, optimismu, fatalismu, quietismu ve věcech politických) a v převládání otázek hospodářských, sociálních neb náboženských (ch. I.). A přece právě nyní vyžaduje kritické postavení státu, úpadkem soustavy parlamentární uvnitř i na venek značně seslabeného, zvýšenou péči v řešení obtížného problému: srovnání demokracie se silnou státní mocí.

Těžiště obnovy vědy politické klade D. do methody. Ač nedefinuje určitě pojem »vědy politické«, vysvítá z celého spisu, že rozumí jí najmě studium ústavy státní a práva veřejného vůbec po stránce politické; věda ta nemá býti pouze popisem a výkladem toho, co bylo a jest, aniž prostým předzvědem, co bude, nýbrž též kritikou hodnoty politických institucí, tvořivou vynalézavou konstrukcí budoucich ideálů, programmu pro lidskou činnost. Pojímaje takto úkoly vědy politické, probírá D. po sobě kriticky různé běžné methody státovědecké na základě obsáhlé znalosti příslušné literatury (ch. II. — VI.), by na konec vyvinul své vlastní názory methodologické (ch. VII.).

Nejméně příznivého posouzení dostává se tu methodě a theorii sociologické, kteráž připíná politické vědy jednak k biologii (organické theorie, Comte, Spencer, Espinas, Lilienfeld, Worms, Novikov, Schäffle, Gumplowicz Fouillée a j.) jednak k psychologii (mechanické, objektivistické, psychologické theorie, Tarde, Lebon, de Greef, Durkheim, Balicki a j.), požaduje methodu pozorovací, induktivní, nedržíc se však sama této methody dochází k výsledkům sobě odporujícím. Methoda ta ostatně hodí se spíše k výkladu minulosti neb přítomnosti, jest však neschopna řešiti hodnotný problém institucí politických aniž vésti neb tvořiti vývoj budoucí.

Touhéž vadou trpí methoda t. zv. právnická vyznačující zejména soudobou německou literaturu státoprávní (Laband, Meyer, Zorn, ve Francii Hauriou, Combothecra, Michoud, Saripolos a j.). Vylučujíc filosofické a politické posuzování hodnoty a účelnosti politických institucí spokojuje se methoda tato s rozborem veřejnoprávních poměrů, určením jich právní povahy, vytčením všeobecných pojmů a principů právních a odvozením důsledků odtud plynoucích. Politická věda nabývá methodou právnickou ráz pouze vědy státního, veřejného práva, kteráž vyniká sice přesností a bezpečností theorií svých, mlčí však o hlavních otázkách politických vzbuzujíc tím omyl, jakoby mechanický, v kombinaci sociálních sil tkvící problém politický byl problémem logickým, právnickým, jakoby znakem práva veřejného byla nehybnost, nezměnitelnost.

Právnické podobna jest methoda dogmatická, kteráž z jistých apriorních, absolutních, rozumu samozřejmých principů prvotných odvozuje dedukcí veškeré důsledky bez ověření zkušeností. To jest methoda učení o právu přirozeném, rozumovém o přirozeném stavu a sociální smlouvě (Condorcet, Kant, Rousseau, Vacherot, De Maistre a j.). Různé ony principy prvotné vzaty jsou buď z oboru mravnosti neb z přirozenosti lidské. Nesluší sice upříti veliký význam mravnosti pro jevy politické (jejž lze však dovoditi methodou zkusnou) a potud vyznam ideální stránky dogmatismu. Tento buduje však politická zřízení na vrátkém základě subjektivního rozumu bez ohledu na shodu s fakty a jest nad to nebezpečný svou absolutností, svým intransigeantním optimismem.

Apriorism odmítá methoda srovnávací. Sem neřadí D. ani tak pozorování a srovnávání právních a politických zřízení různých národů k jich lepšímu výkladu (Montesquieu), jako spíše theorie reformátorů a novotářů politických a sociálních (Tocqueville, Laboulaye, le Play a jeho škola) a zvlášť novější školu srovnávacího práva (législation comparée, Lambert, Saleilles a j.), vyhledávající srovnáváním různých na stejném stupni vývoje stojících zákonodárství, jich výsledků praktických v životě sociálním a hospodářském a odlišením příčin zvláštních, časových a místních ideální typy (ovšem relativní), jež by jakožto společné právo vzdělaných národů měly býti zavedeny do práv všech států. D. uznává výsledky této methody pro ujednocení práva; ideály její však jsou vlastně již někde uskutečněny a mají býti pouze jakožto příklady a vzory jinde napodobeny. Ježto politické řády podmíněny jsou zvláštními poměry toho kterého národa mnohem více než právo ostatní, jest význam methody srovnávací při nich menší. Vývoj politických zřízení v Anglii a v Severní Americe byl samorostlý bez nápodoby, kdežto nápodoby jich na evropské pevnině nelze pokládati právě za nejšťastnější.

Na konec uvádí D. methodu zdravého rozumu (la méthode de bon sens), kteráž bez přesných důsledných postupů logických a bez vztahu k nějaké všeobecné theorii vykládá a posuzuje věci podle běžného v životě úsudku. Jí užívá většina praktických politiků, jichž názory mají pak více méně subjektivní, autoritativní význam (B. Constant, Châteaubriand, Guizot, Thiers, Prévost-Paradol, de Broglie, Schérer a j.); vědeckým požadavkům však methoda ta nepostačuje.

Není tudíž D. žádnou z dosud uvedených method uspokojen, ač z každé z nich eklekticky něco vyhražuje pro vlastní řešení otázky záležející v »historické methodě kritické«, doplněné rozumováním, srovnáváním a methodou právnickou. Toliko dějiny objímající celek sociálních jevů a jich vývoj mohou býti základem vědy politické a postupného, progressivného (a contr. revolučního) řešení politických problémů, jež by odpovídalo zvláštnímu historickému prostředí národnímu (temperamentu, duchu národa). Sociologická methoda, jest sice též evoluční, nedovede však říditi další vývoj; ostatní methody jsou nehybné a proto spíše revoluční. Ovšem ale třeba historické methodě kritického doplnění methodou dogmatickou, vytyčující přirozené mravní cíle člověka i státu, v nichž hledati též jest politické ideály, methodou srovnávací k ověření posudků o směrech politického vývoje, me-

thodou právnickou k přesnému formulování výsledků, methodou sociologickou po stránce postupů zkusných. Od názoru historické školy právní liší D. svou historickou methodu tím, že nepokládá právo za útvar nějaké síly (národního přesvědčení), v níž není místa pro moudrost a vůli jednotlivců.

Již prof. Larnaude v předmluvě k spisu D.-ově trefně podotýká, že právě spis ten bohatým obsahem svým nesvědčí o krisi ve vědě politické. Jest však jisto, že methoda i třídění věd politických, právních a státních vůbec z ohledu na pokroky ve vědeckém bádání v těchto oborech vyžadují revise a nové úpravy. Po přehlédnutí pozoruhodných D.-ových výkladů a posouzení jednotlivých method zdá se nám, že nejedná se tu tak o methody, jako o methodické rozdělení vědecké práce k různým účelům, o roztřídění oněch věd v theoretické a praktické (politické a dogmatické). Methoda jest tu vlastně jako ve všech jiných vědách jedna: indukce spojovaná s dedukcí; sporným bylo a jest ovšem najmě poměrné neb nepoměrné užití obou a způsob jich spojování. Právě positivisticko-sociologický směr, jejž D. nejostřeji kritisuje, naléhá na rozluku theorie (vývoje a řádu) práva a politických institucí od praktických věd, k nimž náleží jednak právní politika (zákonodárná věda) a politická věda vůbec a vedle této právní dogmatika, či soustavný výpis práva neb jeho určité některé části. T. zv. právnická methoda (dle D.-a) v německé literatuře běžná, jest vlastně dogmatická věda práva veřejného a nemůže nahraditi politickou vědu, aniž touto nahražena býti; t. zv. dogmatická methoda (dle D.-a) naproti tomu jest právní a státní filosofie většinou praktická (politická) pokud užívá převahou, ne-li výlučně methody deduktivní. Nikdo nebude dojista popírati, že úkoly politické vědy neleží ve výkladu toho, co bylo a jest, nýbrž toho, co by mělo býti; politické vědy však založiti sluší na theoretickém seznání vývoje a řádu methodou najmě induktivně-srovnávací. Historická methoda kritická D.-em samým navrhovaná celkem vrcholí v témž názoru, o jehož uplatnění usiluje právě sociologie.

Ad 2 Otázka klassifikace věd státních a jich poměru k vědám společenským a právním jest předmětem monografie *Mayrovy*, doplňující stručné výklady téhož autora ve spisu: Statistik und Gesellschaftslehre (I. Bd. Freiburg, Mohr, 1895, § 1.—11.). Správně naproti učením dřívějším pokládá M. společnost a vědy společenské (Gesellschaftswissenschaften) za širší pojem než stát a vědy státní. Společenské vědy zabývají se studiem: (1) jevů hromadných (sociale Massen), (2) okruhů (sociálních skupin a pevnějších svazků, zejména státu, církve a obce), (3) sociálních trvalých útvarů (Secretionen), jako jsou právo, zvyky, náboženství, jazyk. Dle toho jeví se schema společenských věd dle náhledu M.-ova takto: (1) vědy všeobecné: statistika (všeob. studium sociálních mass) a sociologie (všeobecná theorie sociálních okruhů, skupin a svazků) a (2) zvláštní: (a) věda hospodářská a věda sociální v užším novodobém smyslu (sociálních jevů mimohospodářských, však na hospodářský život působících), (b) specielní studium jednotlivých sociálních skupin a svazků, zvláště státu (státověda) a církve (věda církevní), (c) vědy o jednotlivých sociálních útvarech (Secretionen) zvláště právověda, všeobecná a křesťanská věda náboženská, etika, jazykověda, esthetika, filosofie; (3) dějezpyt (incl. dějin hospodářských a sociálních).

V užším vzájemném vztahu z těchto věd jsou následkem užšího poměru příslušných jevů statistika a sociologie, hospodářská a sociální věda (v u. sm.), státní a právní věda. Odtud dospíváme výběrem k dvojímu běžnému, však různému pojmu státních věd: věd o státě a státním právu ve vlastním smyslu a věd státních v přeneseném (užším) smyslu (statistika, sociologie, hospodářská a sociální věda v užším smyslu).

Státní vědy ve vlastním smyslu obsahují soustavné vědění o státě a státu podobných útvarech politických a kromě toho z oboru právních věd nauky o právu státním a mezinárodním. Sem řadí M. předem (1) všeobecnou vědu státní, t. j. srovnávací sociologické (nikoliv právnické) studium vývoje, přítomného stavu i budoucích tendencí státu, jeho účelů, sil a orgánů, kterážto věda rozpadá se opět ve (a) všeobecnou nauku o státě (politiku v aristotelickém smyslu, allg. Staatslehre) incl. všeobecné nauky ústavní a správní, a (b) politiku jakožto vědu praktického státního umění o přiměřeném užívání daných prostředků k účelům státním, incl. politiky ústavní a správní (zevní, vojenské, justiční, církevní vyučovací, hospodářské, sociální, finanční). Kromě těchto všeobecných věd náleží sem dále (2) zvláštní sociologické studium jednotlivých konkretních států (specielle Staatslehre a specielle Politik, jež dosud málo jsou vyvinuty, ustupujíce do pozadí před zvláštním studiem konkretního státního práva) a (3) sociologické studium vzájemných poměrů různých států, mezinárodní státní věda a mezinárodní politika (dosud namuoze vsunutá do nauky o mezinárodním právu).

Vedle sociologického lze též právní studium o státě a státním životě z oboru právních věd do skupiny státních věd přeřaditi a obdobou roztříditi ve (1) všeobecnou a srovnávací vědu státního práva (allgemeines Staatsrecht) a to ústavního i správního, (2) nauku o státním právu (positivním) jednotlivých, konkretních států (nyní vydatně pěstěnou) a (3) vědu práva mezinárodního (a contr. mezistátního u států složených).

Druhý běžný pojem státních věd v přeneseném smyslu zahrnuje v sobě jednak všeobecné vědy, statistiku a sociologii, jednak vědy hospodářské (incl. dějiny) a vědu sociální v užším smyslu (incl. sociální politiku), tedy vesměs vědy, kteréž ač mají s právními a vlastními státními vědami jisté společné pomezí, vymykají se celkem z těchto skupin vědných. Obtíže působí zde zařadění sociologie, již M. přiznává samostatnost vědy (byť nikoliv v bezmezném rozsahu, aniž jakožto extraktu zvláštních věd sociálních) o sociálních útvarech (soc. Gebilde) a zákonnosti jich vývoje. Ježto však přední pěstitelé sociologie vzpírají se zařadění její mezi vědy státní, sluší dle mínění M.-ova nechati sociologii stranou. Zbývají pak zde tudíž: (1) vědy hospodářské, jež třídí se ve studium (a) jednotlivých hospodářství, vyvinuté dosud hlavně jakožto věda o hospodářství veřejném najmě státním (věda finanční), (b) věda národohospodářská theoretická či všeobecná a praktická či zvláštní (incl. národohospodářské politiky); (2) věda sociální v užším smyslu, vědecké poznávání stavu a vzájemných poměrů různých sociálních tříd, v praktické části (sociální politika) nauka o vlivu veřejné (státní) moci na ony poměry pomocí zvláštních ochranných a podpůrných zařízení; (3) sociální statistika,

soustavně upravené čítání a měření sociálních mass (lidí i jiných jevů) s četnými oddíly (statistika lidnatosti, mravní, kulturní, hospodářská, politická).

Bylo by sice lze shrnouti posléze uvedené státní vědy v přeneseném smyslu se státními vědami ve vlastním smyslu do společné skupiny státních věd v širším smyslu; to mělo by však dle M.-a jen málo vědeckého významu. Ostatně poskytují v této příčině »státovědecké fakulty« universit značnou rozmanitost.

Kdežto M. kloní se dle všeho spíše k vymezení státních věd ve smyslu přeneseném, zdá se nám první seskupení státních věd ve vlastním smyslu, jakožto studia o státu a o různých částech státního života logicky správnějším. Je-li pojem společnosti, jakž též M. uznává, širším pojmem než stát, mohou t. zv. státní vědy tvořiti toliko skupinu zvláštních věd společenských (t. j. vůbec věd, jichž předmětem jsou jevy sociální), ku kterýmž úzce pojí se příslušná věda státního práva; ztěží lze však z tohoto hlediska podřaďovati všeobecnou sociologii pod genus věd státních vedle statistiky, jež ostatně jakožto zvláštní (ač nikoliv výlučná) methoda sociologická, méně jakožto zvláštní všeobecná věda, jest (jak z rozdělení jejího vidno) všem sociálním vědám společna. Prostým odstavením sociologie otázka dojista není rozřešena. Různé organisace právovědeckých a státovědeckých fakult, při nichž padají na váhu více historické tradice neb praktické účely než theoretické úvahy, nejsou rovněž rozhodny pro vědecké třídění věd.

Ostatně postrádáme v M.-ově podrobnějším rozvrhu státních věd ve vlastním i přeneseném smyslu jednotného dělidla, jakéž poskytuje zvláště soustavné methodologické dělení části theoretické (a popisné) a praktické ve všech jednotlivých, co do předmětu (jevů) samostatných a ohraničených vědách společenských. Zajímavý pokus spisovatele, vytknouti poměr sociologie a t. zv. sociálných věd vůbec k dosavadním kategoriím věd státních a právních neuspokojuje a nebude proto asi poslední. Dr. *Josef Trakal.*

Právo římské.

Prof. Dr. *Leopold Heyrovský, Dějiny a systém soukromého práva římského.* Třetí rozšířené vydání »Institucí římského práva«; druhá polovice: část první str. 561.—896., část druhá str. 897.—1279. V Praze 1902 a 1903.

Polovice tato obsahuje výklady o právu obligačním, právu rodinném a právu dědickém dle obvyklého pořadu systematického. Na přednosti tohoto důkladného a obsažného díla a na jeho vysoký praktický význam pro naše studium akademické bylo poukázáno se stanoviska povšechného zevrubněji již v ročníku II. Sborníku na str. 143.—147. V oddílu jednajícím o právu obligačním zasluhuje zvláštního ocenění zřetel, jejž spisovatel věnuje římskému státnímu právu majetkovému a důležitosti, kterou mělo pro tvorbu některých institucí práva soukromého. Tak zejména pozoruhodny jsou výklady spisovatelovy o historickém vývoji tří základních útvarů smlouvy nájemní, locationis conductionis rei, operis a operarum, jichž vznik stopovati lze nejprve v oboru práva státního jako pronájem daní, locatio conductio